

Отримано: 5 червня 2026 р.

Прорецензовано: 10 червня 2026 р.

Прийнято до друку: 16 червня 2026 р.

Email: yanavakulich1902@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-6595-2849>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2026-30\(98\)-28-31](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2026-30(98)-28-31)

Вакуліч Я. М. Лексико-семантичні трансформації в юридичному перекладі: особливості застосування перекладацьких стратегій. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2026. Вип. 30(98). С. 28–31.

УДК: 81'25:34

Вакуліч Яна Миколаївна,

старший викладач кафедри загальнотеоретичних правових та соціально-гуманітарних дисциплін,
Київський університет права НАН України

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ЮРИДИЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТРАТЕГІЙ

У статті досліджено особливості застосування лексико-семантичних трансформацій в юридичному дискурсі. Актуальність теми зумовлена недостатнім вивченням використання перекладацьких прийомів під час перекладу юридичних текстів. Окрім цього, зростає інтерес науковців не лише до вивчення теоретичних підходів, а й до практичного застосування. Розглянуто теоретичні підходи до визначення перекладацьких трансформацій та їх класифікації; проаналізовано місце лексико-семантичних змін у системі перекладацьких прийомів.

Юридичний переклад потребує точного відтворення мовних одиниць, тому одним із найскладніших аспектів перекладу юридичних текстів є передача професійної термінології та одиниць спеціалізованої лексики. Терміни та інші спеціалізована лексика можуть бути відтворені за допомогою лексичних та семантичних перетворень.

У статті проаналізовано основні види лексико-семантичних трансформацій, що використовуються під час перекладу юридичних текстів, зокрема конкретизацію, генералізацію, модуляцію, диференціацію, антонімічний переклад та компенсацію. Доведено, що використання лексико-семантичних трансформацій є ключовим фактором для досягнення перекладацької еквівалентності, збереження комунікативної функції тексту та уникнення буквального перекладу.

Мета й завдання наукової статті зумовили використання низки лінгвістичних методів дослідження: індуктивного та дедуктивного методів; методу лінгвістичного опису; порівняльного методу та методу перекладацького аналізу. Отримані результати можуть бути використані у подальших лінгвістичних дослідженнях, зокрема у викладанні англійської мови, написанні навчальних підручників та створенні корпусів для автоматизованих інструментів аналізу перекладу.

Ключові слова: юридичний переклад, лексико-семантичні трансформації, еквівалентність, термінологія, конкретизація, модуляція, генералізація, транскрипція, транслітерація.

Yana Vakulich,

Senior Lecturer of Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine

LEXICAL-SEMANTIC TRANSFORMATIONS IN LEGAL TRANSLATION: FEATURES OF THE APPLICATION OF TRANSLATION STRATEGIES

The article examines the peculiarities of the use of lexical-semantic transformations in legal discourse. The relevance of the topic is due to the insufficient study of the use of translation techniques in the translation of legal texts. Additionally, scientists are increasingly interested in practical applications, in addition to the study of theoretical approaches.

Theoretical approaches to the definition of translation transformations and their classifications are considered; the role of lexical-semantic changes in the system of translation techniques is analyzed.

Legal translation requires accurate reproduction of language units, so one of the most difficult aspects of translating legal texts is the conversion of professional terminology and specialized vocabulary. Terms and other specialized vocabulary can be reproduced using lexical and semantic transformations.

The article analyzes the main types of lexical-semantic transformations used for the translation of legal texts, in particular concretization, generalization, modulation, semantic development, antonymic translation, and compensation. The use of lexical-semantic transformations is a critical factor in achieving translation equivalence, preserving the communicative function of the text, and avoiding literal translation, as has been demonstrated.

The purpose and tasks of the scientific article led to the use of several linguistic research methods: inductive and deductive methods; method of linguistic description; comparative method, and method of translation analysis. The obtained results can be used in further linguistic research, in particular in teaching English, writing textbooks, and creating corpora for automated translation analysis tools.

Keywords: legal translation, lexical-semantic transformations, equivalence, terminology, concretization, modulation, generalization, transcription, transliteration.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки зростає інтерес дослідників до вивчення особливостей функціонування юридичного дискурсу, зокрема, застосування перекладацьких трансформацій. Переклад текстів юридичного дискурсу є складним процесом, тому одним із інструментів перекладача є застосування трансформацій, які змінюють текст відповідно до цільової мови.

Лексико-семантичні трансформації відіграють ключову роль в перекладі, оскільки саме на лексичному рівні найчастіше виникають складнощі при передачі змісту оригіналу засобами мови перекладу. У юридичному перекладі необхідно не лише зберегти еквівалентність тексту оригіналу та перекладу, а й зберегти відповідність правовим нормам. Юридичні тексти повинні бути точними, логічними та однозначними, оскільки навіть незначна мовна помилка може призвести до неправильного тлумачення правових положень (Gibbons, 1994).

Попри значну кількість досліджень у галузі перекладознавства та юридичної лінгвістики, питання особливостей застосування лексико-семантичних трансформацій у різних типах дискурсу, зокрема в юридичному, науковому та публіцистичному, залишається актуальним. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу трансформацій та визначення їх доцільності в забезпеченні семантичної точності, еквівалентності та адекватності юридичного перекладу.

Аналіз останніх досліджень. Значна увага дослідників зосереджена на питаннях еквівалентності перекладу, труднощах міжмовної комунікації та специфіці функціонування юридичних термінів у різних правових системах.

У сучасній науці питання юридичного перекладу привертає дедалі більшу увагу дослідників. Зокрема, А. Cherniuk та Т. Voytko аналізують англomовний юридичний дискурс з позиції перекладознавства, наголосуючи на важливості точного відтворення термінології та стилістичних особливостей правових текстів (Cherniuk, 2021).

Особливості застосування лексико-семантичних трансформацій досліджували Є. Максимов, І. Корунець, А. Задорожна, О. Селіванова, Н. Карпенко, В. Карабан.

В.І. Карабан поділив лексичні трансформації на конкретизацію, генералізацію, додавання, опущення, граматичну заміну, а також перестановку слів (Карабан, 2004). С.С. Максимов запропонував такі види лексичних трансформацій: генералізацію, диференціацію, конкретизацію, смисловий розвиток (модуляцію), антонімічний переклад, компенсацію та повну перестановку сегментів тексту (Максимов, 2006).

І. В. Корунець, досліджуючи лексико-семантичні трансформації, підкреслює, що лексичний склад мови є не просто набором слів, а впорядкованою системою, яка забезпечує різноманітні можливості їх поєднання в контексті. При цьому окремі одиниці словника перебувають між собою у певних семантичних і стилістичних взаємозв'язках (Корунець, 2017).

Науковці також досліджують проблему відсутності прямих еквівалентів у різних правових системах, що зумовлює застосування таких перекладацьких трансформацій як диференціація, конкретизація, генералізація, модуляція та інші. Некоректний підбір відповідника у мові перекладу може спричинити хибний зміст юридичного документа.

Мета та завдання статті. Мета статті полягає в аналізі лексико-семантичних трансформацій в перекладі юридичних текстів, виявленні специфіки їх застосування, а також у визначенні їх ролі при збереженні змістової та прагматичної еквівалентності тексту. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- 1) розглянути теоретичні засади перекладу в юридичному дискурсі;
- 2) охарактеризувати поняття перекладацьких трансформацій;
- 3) проаналізувати класифікації трансформацій в перекладі;
- 4) охарактеризувати основні види лексико-семантичних трансформацій;
- 5) визначити роль лексико-семантичних трансформацій у забезпеченні еквівалентності;
- 6) навести приклади використання перекладацьких трансформацій в юридичному перекладі.

Виклад основного матеріалу. Поняття юридичного перекладу та його лінгвістичні особливості. Переклад полягає у відтворенні мовних одиниць з мови джерела в мову перекладу. Юридичний переклад спрямований не лише на точне відтворення змісту повідомлення, а й на збереження юридичної точності, офіційності, логічної послідовності та передачу особливостей правових систем. Юридична мова має функціонально-стильові особливості та є предметом вивчення юридичного дискурсу.

Категорія дискурсу є однією з основних понять в комунікативній лінгвістиці. Дискурс – це зв'язна послідовність мовних одиниць, яка створена мовцем для слухача в певний час, з певною метою та в певному місці (Корольов, 2012). Залежно від сфери комунікації виділяють поетичний, науковий, юридичний, художній, політичний та інші типи дискурсу. Юридичний дискурс є багатограним комунікативним явищем, яке відображає взаємодію між особистістю та суспільством. Його основна функція полягає у формуванні й передачі конкретних моделей тлумачення соціально-правової реальності, що сприяють впливу на світогляд реципієнтів. Е.Т. Дерді визначає юридичний дискурс як «представлений англomовними правовими документами і юридичною літературою як особливо складну комунікативну подію, особливий вид мови, що одержав текстову форму, розуміння якої можливо лише при обліку нелінгвістичних факторів» (Дерді, 2013).

Об'єктом юридичного дискурсу є юридичні тексти, які відображають суспільне життя через правові норми, виконуючи при цьому регулятивну функцію. До юридичних текстів належать тексти законів, нормативно-правові акти, договори, юридичні інструкції, судові рішення тощо.

Юридичним текстам притаманні такі особливості:

- 1) вживання спеціальної термінології (*plaintiff, bargain, to deal with, solicitor, tort* тощо);
- 2) наявність скорочень (*MP – Member of Parliament, COA – Court of Appeals*);
- 3) вживання усталених мовних кліше (*in accordance with; pursuant to*);
- 4) вживання архаїзмів (*hereby, thereto, herein*);
- 5) часто використовуються дієслова у пасивному стані (*the case was appealed; an offer should be accepted*);
- 6) вживання модального дієслова *shall* із семою зобов'язання (*the Parties shall sign a contract*);
- 7) наявність дублетних конструкцій (*null and void – недійсний*).

При перекладі тексту юридичного дискурсу варто аналізувати не лише буквальне значення лексем, а й їх функцію в юридичному тексті. Переклад повинен бути точним, логічним, еквівалентним та юридично коректним. Одним із ключових аспектів перекладу є переклад термінів та усталених мовних кліше. Юридичний термін виражає чітке правове поняття, тому зміна його семантики може вплинути на зміст документа з правової точки зору. Крім семантично однозначних термінів у юридичних текстах існують й багатозначні слова, які ускладнюють процес перекладу, оскільки їхнє значення неможливо підібрати шляхом прямого словникового еквівалента, тому насамперед слід звертати увагу на контекст. Наприклад, у реченні “*The claimant brought an action against the company*”, англійський термін *action* у загальноживаному значенні перекладається як *дія, вчинок*, проте у юридичному дискурсі має значення *позов, судове провадження*. Переклад юридичних термінів відбувається шляхом різних способів передачі значення:

- 1) описового перекладу;
- 2) словникового еквіваленту;
- 3) транскрипції;
- 4) транслітерації;
- 5) аналогу тощо.

Отже, юридичний переклад є складним міжмовним процесом, який полягає не лише у збереженні структури та значення тексту, а й у адекватному відтворенні правового змісту. Завдання перекладача полягає в ефективному досягненні еквівалентності тексту оригіналу та перекладу за допомогою перекладацьких прийомів.

Перекладацькі трансформації як інструмент перекладу

Переклад як вид міжкультурної комунікації полягає у трансформації тексту мови-джерела у мову-перекладу із збереженням комунікативної функції. Адекватності та точності перекладу можна досягти завдяки структурним та семантичним змінам.

Дослідники по-різному інтерпретують визначення терміну «*трансформації*». За словами І.В. Корунець, «перекладацькі трансформації – ключове поняття в перекладі, яке охоплює процес міжмовних змін, внаслідок яких відбувається адаптація елементів оригінального тексту, а також включає різноманітні маніпуляції з перефразуванням, що забезпечують точну передачу еквівалента в цільовій мові» (Корунець, 2017). Трансформації в перекладі – це зміни, спричинені лексичними та граматичними відмінностями між мовами (в широкому розумінні – різницею між відповідними культурами) (Максімов, 2006). Перекладацькі трансформації забезпечують еквівалентність перекладу, коли у цільовій мові немає прямого словникового відповідника або відтворення мовної одиниці не відповідає контексту.

У сучасному перекладознавстві різноаспектність тлумачення перекладацьких трансформацій призводить до формування різних класифікацій. Відповідно до класифікації С.Є. Максимова трансформації, спрямовані на досягнення еквівалентності тексту оригіналу та перекладу, поділяються на:

- граматичні (транспозиція; граматична заміна; додавання; опущення; розділення; інтеграція);
- лексичні (транскрипція; транслітерація; калькування);
- лексико-семантичні (генералізація; диференціація; модуляція; конкретизація) (Максімов, 2006).

О. Чердніченко у своїй класифікації ґрунтується на семантичному та прагматичному аспектах:

- семантичні трансформації;
- прагматичні трансформації;
- стилістичні трансформації (Чердніченко, 2007).

За класифікацією А. Задорожної, трансформації полягають не лише у зміні структури речення та значення слова, а й у заміні фоном або графем у мові перекладу:

- формальні трансформації;
- лексико-семантичні трансформації;
- граматичні трансформації (Задорожна, 2020).

Отже, перекладацькі трансформації є невід’ємним елементом в процесі перекладу текстів різних дискурсів та застосовуються перекладачем з метою досягнення змістового, стилістичного та прагматичного потенціалу тексту оригіналу.

Лексико-семантичні трансформації в юридичному перекладі

Лексико-семантичні трансформації полягають у зміні значення або способу вираження мовних одиниць в процесі перекладу. Їх широке вживання в юридичних текстах зумовлено наявністю безеквівалентних термінів, багатозначних слів та необхідністю точної передачі змісту оригіналу. Лексичні трансформації у перекладі – це сукупність змін лексичних засобів мови оригіналу, спрямованих на забезпечення адекватної передачі змістових, стилістичних і прагматичних характеристик тексту з урахуванням мовних норм та культурно-комунікативних особливостей мови перекладу (Карабан, 2004).

Розглянемо детальніше види лексико-семантичних трансформацій та їх застосування в юридичному перекладі.

Транскрипція – це перекладацький прийом, який полягає у передачі звукової форми слова з мови джерела у мову перекладу. Наприклад, *force majeure* – *форс-мажор*; *Michael Johnson* – *Майкл Джонсон*.

Транслітерація передає лише буквену форму слова (за допомогою правил транслітерації): *deposit* – *денозум*; *Lincoln* – *Лінкольн*. Транскрипція та транслітерація найчастіше використовуються для перекладу власних назв та термінів.

Калькування – це переклад лексем шляхом буквального перекладу частин з дотриманням структури мови перекладу. Наприклад, *right of appeal* – *право на апеляцію*; *breach of contract* – *порушення договору*; *termination of agreement* – *припинення угоди*.

Генералізація – це трансформація, коли одиниця мови оригіналу із конкретизованим значенням передається в перекладі словом або фразою ширшого значення. До прикладу, у реченні “*The case was heard by the appellate court*” – “*Справу розглянув суд вищої інстанції*”, *appellate court* має більш загальне поняття як *суд вищої інстанції*. Генералізація в юридичному перекладі застосовується, якщо термін не має прямого еквівалента або потрібно передати загальний зміст слова.

Конкретизація полягає у заміні слова або фрази широкої семантики на слово/фразу з вузьким, конкретизованим значенням: “*The party filed a claim with the court*” – “*Сторона подала позовну заяву до суду*”. У реченні термін *claim* конкретизовано як *позовна заява*, а не *вимога*. Конкретизація забезпечує точний юридичний переклад.

Диференціація відбувається під час перекладу багатозначних слів і полягає у виборі одного еквівалента відповідно до контексту. Через те, що англійській мові притаманне явище полісемії, багатозначне слово може мати різні значення залежно від контексту. Наприклад, “*The action was filed, and the defendant’s action was lawful*” – “*Позов було подано, а дії відповідача були правомірними*”. Диференціація відбувається у лексемі *action* – *позов/дія*.

Модуляція – заміна словникового відповідника на контекстуальний із збереженням змістового наповнення речення. Цей метод виявляється надзвичайно ефективним при перекладі юридичних формулювань, які не мають прямого структурного еквівалента в мові перекладу. Наприклад, “*The defendant failed to appear in court*” – “*Відповідач не з’явився до суду*”. Модуляція відбувалася у виразі *failed to appear*.

Антонімічний переклад є одним із видів лексико-семантичної трансформації, що полягає у заміні при перекладі слова чи конструкції на протилежне значення (негативізація чи позитивізація), зберігаючи при цьому зміст речення. До прикладу, *valid with diploma only* – *без диплома недійсний*.

Компенсація – це перекладацький прийом, який полягає у відтворенні втраченого у процесі перекладу смислового чи стилістичного елемента іншими мовними засобами задля забезпечення еквівалентності тексту. Наприклад, у реченні “*The judge raised an eyebrow during the testimony*” – “*Суддя зреагував скептично під час показань, злегка піднявши брову*”, смислова компенсація додається у виразі “*зреагував скептично*”, таким чином підсилюється емоційно-жестовий елемент.

Варто зазначити, що вживання декількох трансформацій в одному реченні є досить поширеним явищем: “*The appellate court dismissed the claim due to insufficient evidence presented by the plaintiff*” – “*Суд вищої інстанції відхилив позов через*

недостатність доказів, поданих позивачем”. В реченні використано генералізацію (*appellate court*); конкретизацію (*claim*); модуляцію (*insufficient evidence presented*).

Отже, лексико-семантичні трансформації відіграють важливу роль в перекладі текстів юридичних документів, зберігаючи комунікативну функцію тексту та семантичну наближеність до оригіналу.

Висновки. У результаті дослідження було встановлено, що перекладацька трансформація – це граматична, лексична або семантична зміна тексту мови перекладу за допомогою перекладацьких прийомів. У статті проаналізовано теоретичні підходи до визначення поняття «трансформація» та розглянуто основні види класифікацій, що дало змогу визначити роль лексико-семантичних змін у перекладі. Досягнення еквівалентності під час перекладу текстів юридичного дискурсу можливе завдяки використанню перекладацьких трансформацій, оскільки існує розбіжність лексико-семантичних систем англійської та української мови та відсутність повних еквівалентів в українській мові.

За результатами дослідження встановлено, що до основних лексико-семантичних трансформацій у перекладі юридичних текстів належать транскрипція, транслітерація, калькування, генералізація, конкретизація, диференціація, модуляція, антонімічний переклад та компенсація. Їх застосування забезпечує збереження точності змісту відповідно до норм мови перекладу без втрати їхнього правового змісту.

Отже, лексико-семантичні трансформації широко вживаються для відтворення безеквівалентної лексики, термінології, усталених виразів та забезпечують змістову близькість перекладу до тексту оригіналу. **Перспективи подальших досліджень** полягають у дослідженні способів досягнення еквівалентності під час перекладу на комунікативно-прагматичному рівні.

Література:

1. Задорожна А. Перекладацькі трансформації як засіб досягнення еквівалентності перекладу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. № 27. С. 57–63.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця, 2004. – 560 с.
3. Корольов І. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. *Studia linguistica*. 2012. Вип. 6(2). С. 285–305.
4. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця : Нова Книга, 2017. 448 с.
5. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання : навч. посіб. Київ, 2006. 157 с.
6. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007. 248 с.
7. Cherniuk A., Voytko T. English Legal Discourse in the Aspect of Translation. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Філологія*. 2021. № 1. С. 43–47.
8. Derdi E. T. Word building and structural-semantic characteristics of English legal terms. Cand. philol. sci. diss: 10.02.04. Kyiv, 2013. – 284 p.
9. Gibbons J. *Language and the Law*. London: Longman, 1994. 497 p.

References:

1. Zadorozhna, A. (2020). Perekladatski transformatsii yak zasib dosiahnennia ekvivalentnosti perekladu. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, (27), 57–63.
2. Karaban, V. I. (2004). *Pereklad anhliiskoi naukovoї i tekhnichnoi literatury: Hramatychni trudnoshchi, leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistychni problemy*. Vinnytsia.
3. Korolov, I. (2012). Poniattia dyskursu v suchasnomu movoznavstvi: vyznachennia, struktura, typolohiia. *Studia Linguistica*, 6(2), 285–305.
4. Korunets, I. V. (2017). *Teoriia i praktyka perekladu (aspektnyi pereklad)*. Nova Knyha.
5. Maksimov, S. Ye. (2006). *Praktychnyi kurs perekladu (anhliiska ta ukrainska movy): Teoriia ta praktyka perekladatskoho analizu tekstu dlia studentiv fakultetu perekladachiv ta fakultetu zaочноho ta vechirnogo navchannia*. Kyiv.
6. Cherednychenko, O. I. (2007). *Pro movu i pereklad*. Lybid.
7. Cherniuk, A., & Voytko, T. (2021). English legal discourse in the aspect of translation. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom. Filolohiia*, (1), 43–47.
8. Derdi, E. T. (2013). *Word building and structural-semantic characteristics of English legal terms* (Candidate of Philological Sciences dissertation, Kyiv).
9. Gibbons, J. (1994). *Language and the law*. Longman.